

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТИХ СВДЧЕНЬ УЧАСНИКІВ МАЙДАНУ 2013–2014 РОКІВ МЕТОДОМ НАПІВСТРУКТУРОВАНОГО ІНТЕРВ'Ю

У статті йдеться про методологічні засади, особливості та складнощі перебігу проектів збору глибинних інтерв'ю учасників подій Майдану 2013–2014 років «Майдан. Свідчення» та «Майдан. Медична допомога». Описано приклад використання напівструктурованого глибинного інтерв'ю для фіксації індивідуального досвіду переживання важливих соціально-історичних подій. Зазначено особливості відбору респондентів та ключові для інтерв'юера особисті й професійні якості в подібних дослідженнях. Розглянуто вплив чинників складного психологічного стану респондентів та швидкого розвитку політичної ситуації в Україні на перебіг досліджень.

Ключові слова: методи якісного дослідження, глибинне інтерв'ю, методологія, особисті свідчення, Майдан.

Наприкінці лютого 2014 року співробітники Центру юдаїки НаУКМА ініціювали проект «Майдан. Свідчення». Він мав на меті зафіксувати особистий досвід безпосередніх учасників Майдану (Револуції Гідності), записавши їхні усні свідчення. За менш ніж півроку проведено близько 300 глибинних інтерв'ю з учасниками протестних подій. Продовженням першого став другий проект «Майдан. Медична допомога», покликаний розкрити ланцюжок допомоги постраждалим на Майдані, починаючи від медиків та підпільних шпиталів і закінчуючи допомогою від міжнародної спільноти. Цей проект перебуває на завершальному етапі і містить близько 100 глибинних інтерв'ю. Метою статті є опис методологічних засад, особливостей та складнощів перебігу проектів збору глибинних інтерв'ю учасників подій Майдану 2013–2014 років «Майдан. Свідчення» та «Майдан. Медична допомога».

Проекти, спрямовані на збереження свідчень учасників певної історично важливої події, складно віднести до однієї сфери гуманітарного знання; вони радше є мультидисциплінарними. У цьому випадку йдеться про історико-соціологічний проект або про дослідження на межі історії та соціології – вивчення історичного феномену шляхом соціологічного дослідження якісними методами крізь призму індивідуального досвіду особистості.

Дослідники, які працюють у сфері усної історії, записуючи спогади респондентів про той чи інший історичний момент, стикаються з низкою проблем, пов'язаних із втратами часу.

Сьогодні майже не лишилось людей, які можуть розповісти про найвизначніші історичні події першої половини ХХ століття. Тому дослідники все частіше звертаються до роботи з постпам'яттю [7]. Але навіть якщо не йдеться про фізіологічні процеси старіння, свідчення, які мають на собі відбиток часу, через недосконалість людської пам'яті стають вибірковими та фрагментарними. З плином часу під впливом оточення, суспільства та ЗМІ особистий досвід людей нерідко заміщується стереотипами і штампами. З цих причин факти, отримані з усної історичної свідчень, мають бути підтверджені з інших джерел.

Саме тому шанс записати історії людей, які стали свідками та героями важливих історичних подій безпосередньо після їхнього перебігу, є унікальним. У нашому випадку, коли розмова відбувалась у безпосередній часовій близькості від подій, які досліджуються, значно легше почути саме персональний досвід індивіда, його власні думки, мотивації, почуття. Особливо якщо уникати надто загальних тем.

Щоправда, частина істориків не розділяють захвату дослідників, які сьогодні записують свідчення з учасниками подій Майдану, анексії Криму чи військових дій на Донбасі. Питання, які саме події вже можна вважати історією і вивчати відповідним інструментарієм, сьогодні є актуальним. Цій темі навіть було відведено окрему панель «Незакінчене минуле в усній розповіді: виклики Револуції гідності і АТО» на останній міжнародній науковій конференції Української Асоціації Усної Історії [4].

Водночас, із соціологічного погляду, цієї суперечності немає. Дослідник-соціолог зацікавлений у тому, аби респондент надав якомога більш повну і достовірну інформацію, не викривлену часом та сторонніми впливами. Тим більше, що метод усної історії відрізняється від соціологічного глибинного інтерв'ю лише метою, а не методологічно [9].

Методологічні особливості досліджень

Проект «Майдан. Свідчення» спрямований на зібрання якомога більшої кількості свідчень людей, які отримали різний досвід та пройшли власний шлях на Майдані.

Польовий етап дослідження проведено методом глибинного інтерв'ю. Глибинне інтерв'ю є своєрідною бесідою двох людей, в якій дослідник, з одного боку, виступає рівноправним співрозмовником, а з другого – скеровує бесіду в потрібне русло. Глибинне інтерв'ю, як і інші якісні методи соціологічного дослідження, не дає змоги проаналізувати масштаб певного явища або тенденції. Результати такого дослідження не будуть репрезентативними за регіоном, віком чи іншими демографічними характеристиками. Натомість метод глибинного інтерв'ю дозволяє зрозуміти загальний контекст феномену, простежити розмаїття подій та поглядів людей. Саме цей метод найкраще підходить для фіксації суб'єктивного індивідуального досвіду переживання соціально-історичних процесів [2, с. 31]. І, що в цьому випадку було найважливіше, саме формат глибинного інтерв'ю дає змогу почути історію людини, а не лише її відповіді на питання дослідника.

У дослідженні використано метод напівструктурованого глибинного інтерв'ю, який полягає в тому, що інтерв'юер не має чітко структурованої анкети, але орієнтується на гайд – загальний план розмови або сукупність теоретично значущих тем, що становлять дослідницький інтерес. Послідовність питань та їх формулювання не закріплюється і може змінюватись для кожного наступного респондента відповідно до перебігу бесіди та ходу думок респондента, під які підлаштовується інтерв'юер [5, с. 82]. Більше того, оскільки методологія якісного дослідження передбачає методологічні рефлексії протягом дослідницького процесу [2, с. 32], в ході такого дослідження гайд може уточнюватись та вдосконалюватись на основі вже отриманої від респондентів інформації.

Розроблено гайд, питання якого розкривали найважливіші, на думку дослідників, теми:

- Коли і що респондент уперше почув про Майдан? Коли і чому вирішив долучитись? Як довго лишався на Майдані? Якщо їздив додому і повертався, то чому?
- Як найближче оточення реагувало на участь у діяльності Майдану? Чи не було проблем на роботі? Сварок із друзями і колегами з ідеологічних причин?
- Що респондент робив на Майдані? Якими були складнощі в цій роботі? Що було найскладніше? Хто був з ним поруч, теж займався цією ж роботою? З ким познайомився, потоваришував?
- Які люди зустрілися на Майдані? Хто запам'ятався? Що це за люди (вік, стать, регіон, політичні переконання, особисті якості)?
- Які етапи (періоди) досвіду респондента на Майдані можна виділити?
- Який з днів був найскладніший? Що пригадується з того дня?
- Які найсильніші спогади лишилися за цей період?
- Які найбільші здобутки Майдану особисто для респондента?

Американський дослідник Брюс Берг зазначає, що найбільш вдалими є ті глибинні інтерв'ю, які фактично перетворились на монологи респондентів [5, с. 89]. Звісно, те, як піде розмова, дуже залежить від того, чи виник контакт у інтерв'юера з респондентом, чи зміг інтерв'юер налаштувати респондента на потрібний лад, врешті-решт, дуже багато залежить від самого респондента – від того, наскільки він уміє структурувати і описувати власний досвід та не збиватись на загальні теми і мовні кліше. Але, за нашими спостереженнями, дійсно найбільш цілісними та цікавими виявились «інтерв'ю-монологи», тому здебільшого ми рекомендували інтерв'юерам дозволити респондентові розповісти свою історію, дати змогу самому будувати розмову. Адже що менше питань ставить інтерв'юер, то менше він впливає на те, що розкаже респондент. А до нерозкритих тем можна повернутися наприкінці розмови.

Респонденти для розмови добирались методом «снігової кулі» (кожна наступна людина підказує дослідникам, з ким серед її знайомих можна поговорити на цю ж тематику) з елементами методу «максимальної варіації» (респонденти підбираються таким чином, щоб кожен випадок, по можливості, якомога більше відрізнявся від попереднього) [3, с. 43]. Наприклад, якщо санітар, якого ми щойно опитали, пропонує контакти колеги-санітара і хірурга, з яким

працював, передусім ми опитуємо хірурга. Увага дослідників сфокусована не на політиках і відомих громадських діячах, а на звичайних («рядових») учасниках та активістах спротиву – самооборонцях, лікарях, священниках, бізнесменах, кухарях, волонтерах тощо.

Відповідно до власних ролей під час Майдану, серед респондентів окреслено такі категорії:

- самооборонці;
- медики та санітари;
- священники;
- бізнесмени;
- адвокати, правозахисники;
- автотранспортисти;
- працівники кухні;
- журналісти;
- студенти;
- волонтери-киїани;
- лікарняна варта;
- інформаційне забезпечення;
- культурні ініціативи;
- громадська варта.

Відомо, що особистість інтерв'юера, його вміння, навички, загальна ерудиція, манери і навіть зовнішній вигляд відіграють велику роль під час проведення дослідження методом глибинного інтерв'ю [5; 9; 1; 3]. Але деякі особисті якості та навички інтерв'юера є ключовими для проведення якісного інтерв'ю.

Серед особистих якостей інтерв'юера насамперед слід виділити комунікабельність та чутливість, або емпатію. У поняття «комунікабельність» тут входить не тільки схильність до спілкування, але й стиль спілкування, прагнення й інтерес до розуміння інших людей, доброзичливість, відкритість. Чутливість, або емпатія, проявляється в чуйності та здатності співпереживати та розуміти почуття й емоції співрозмовника, відчувати делікатні моменти в ході інтерв'ю [3, с. 51–52]. Володіння емпатією в цьому дослідженні важко переоцінити, оскільки в більшості інтерв'ю йшлося про свіжий травматичний досвід, розмови були емоційними та потребували особливої делікатності та розуміння з боку інтерв'юерів.

Важливими для інтерв'юера є вміння слухати та уважність до слів респондента. Такі навички дають змогу зайвий раз не переривати респондента, аби бесіда лишалась невимушеною, та вчасно ставити потрібні запитання, аби необхідні теми були розкриті в ході бесіди, а респондент відчував інтерес співрозмовника до власних слів. Але завдання інтерв'юера полягає не лише в тому, щоб уважно слухати, що респондент говорить. Важливо також звертати увагу на те, як

він це говорить, тобто сприймати й невербальну інформацію, що йде від респондента, та вміння на неї реагувати. У літературі таку властивість називають умінням соціальної інтерпретації [5, с. 101–102]. Інакше кажучи, інтерв'юер має через жести, міміку, гру голосу респондента відчувати, що його непокоїть, чи що він не повністю артикулює, чи які емоції намагається приховати – і ставити відповідні питання.

Якісний інтерв'юер має також певні когнітивні здібності. А саме: спрямованість на виявлення фактів, легкість у встановленні зв'язку між різнорідними фактами, відсутність схильності до спрощення або категоричності, тобто «чорно-білого» мислення [3, с. 50–51]. Якісному інтерв'юеру також має бути притаманна нейтральність, яка проявляється у відсутності або принаймні в мінімізації оціночних суджень та критичних зауважень до слів респондента, зокрема й на невербальному рівні; та у відсутності будь-якого тиску на респондента й нав'язування йому власних думок.

Важлива особливість нашого дослідження полягала в тому, аби інтерв'юер не лише мав обізнаність щодо перебігу подій Революції Гідності, а й пройшов свій певний шлях на Майдані, чи принаймні якимось чином був дотичний до тих подій – хто більше, хто менше. Подібний досвід двох співбесідників ставав передумовою побудови особливого зв'язку між інтерв'юером та респондентом, необхідного для налагодження доброго особистого контакту [5, с. 99–100], а відтак, і для отримання якісного глибинного інтерв'ю.

У першому проекті ключовим зовнішнім чинником, який впливав на дизайн дослідження, був час. Робочій групі важливо було провести польовий етап роботи саме в перші декілька місяців після завершення основних подій на київському Майдані. Саме з цією метою над проектом працювало до 30 інтерв'юерів, які перед тим, як долучитися до проекту, проходили ретельну перевірку на відповідність вимогам, окресленим вище.

У результаті проекту «Майдан. Свідчення» зібрано близько 300 глибинних інтерв'ю, які розкривають особистий досвід різних учасників Майдану.

Проект «Майдан. Медична допомога» розпочався в березні 2016 року і перебуває на завершальній стадії польового етапу дослідження. Проект покликаний розкрити ланцюжок допомоги постраждалим на Майдані, починаючи від медиків та підпільних шпиталів і завершуючи допомогою міжнародної спільноти.

Дослідження проводилось методом напівструктурованого інтерв'ю, гайд якого вміщував фактично 2 основні теми: досвід респондента під час подій Майдану починаючи від 21 листопада 2013 року до кінця лютого 2014 року та досвід допомоги постраждалим Майдану.

Дослідників цікавили індивіди та організації, які опікувались постраждалими учасниками Майдану на різних етапах їхнього одужання. Як і в першому проекті, тут було виокремлено категорії потенційних респондентів відповідно до виконуваних ними ролей:

- медики Майдану;
- лікарі-активісти в лікарнях;
- волонтери в лікарнях;
- загальна координація;
- притулки, шпиталі;
- діаспора;
- міжнародна спільнота;
- регіональні координатори;
- транспортування;
- правова та інформаційна підтримка;
- забезпечення та інфраструктура;
- постраждалі.

На думку сучасних науковців, які методом глибинного інтерв'ю досліджують важкодоступні, приховані або уразливі спільноти, найкращий спосіб максимізувати зусилля з пошуку респондентів – використовувати комбіновані вибірки [6; 3]. Такою і була вибірка дослідження «Майдан. Медична допомога». Вибірка дослідження, аналогічно до першого проекту, сформована методом «снігової кулі». Однак, оскільки в цьому випадку нас цікавили не пересічні учасники спротиву, а ключові активісти у своїх сферах, вибірка також мала елементи цілеспрямованого (неімовірного) добору, а саме добору за ключовими інформаторами – індивідами, які найкраще володіють як інформацією про досліджувану проблематику, так і відомостями щодо спільноти потенційних респондентів [1, с. 66–67]. Ключові інформатори, з одного боку, самі давали інтерв'ю для проекту, а з другого – виступали консультантами щодо того, яких людей залучити до лав респондентів і як отримати їхні контакти.

Респонденти першого дослідження мали кожен свою історію, однак через часову та географічну сфокусованість на подіях трьох місяців Майдану ці досвіди так чи інакше перетинались, формувались під впливом одних і тих самих подій, у чомусь повторювались. Респонденти ж другого дослідження були ключовими активістами кожен у своїй сфері й працювали в достатньо різних напрямках. Якщо в першому випадку

йшлося про збереження якомога більшого пулу свідчень, то в другому мова йшла про глибше дослідження процесів та механізмів, маловідомих загалом. Якщо в першому проекті ключовим чинником був час, то для другого проекту ключовою стала інформація. Це вплинуло на склад робочої групи. На польовому етапі другого проекту більше року працювала, за невеликими винятками, одна людина, яка з кожним наступним інтерв'ю краще розумілась на досліджуваних питаннях. Це також дало змогу універсалізувати стиль записаних інтерв'ю.

Окремою методологічною особливістю другого проекту є використання skype-зв'язку для проведення інтерв'ю з респондентами, які належали до категорій «діаспора» та частково «міжнародна спільнота». Проведення інтерв'ю, особливо глибинного, за допомогою відеоконференції має свої недоліки: інтерв'юер не завжди здатен вчасно сприйняти як вербальні, так і невербальні сигнали респондента та на них відреагувати, спілкування може стати більш формальним і менш відвертим, особливо якщо йдеться про дражливі питання тощо [8, с. 3–8]. Однак, за умови, якщо до респондента неможливо дістатися безпосередньо (face-to-face), можливість провести skype-розмову може допомогти здобути цікаву інформацію і не втратити важливого респондента. Інтерв'юер лише має бути свідомим того, що для налагодження контакту та створення атмосфери довіри, як за умов інтерв'ю face-to-face, він мусить докласти більших зусиль.

У результаті проекту «Майдан. Медична допомога» зібрано близько 100 глибинних інтерв'ю, які розкривають особистий досвід тих, хто на різних етапах у найрізноманітніші способи долучився до допомоги постраждалим на Майдані.

Особливості перебігу досліджень

Починаючи з першого проекту на польовому етапі дослідження на робочу групу чатувало різне підводне каміння. Найбільша проблема, з якою одразу довелося мати справу, – складний психологічний стан, надмірна емоційність та вразливість респондентів – зворотний бік безпосередньої близькості подій, про які йдеться в інтерв'ю. Ми усвідомлювали цю особливість роботи і намагались так побудувати інтерв'ю, аби, розповівши нам свою історію, людина отримала психологічну розрядку. Цей момент під час першого проекту був для нас так само важливим, як і, власне, отримання інформації.

Були відпрацьовані деякі рекомендації, які допомагали інтерв'юерам знизити рівень стресу під час розмови. Наприклад, одразу стало зрозумілим, що розмови, проведені з людиною безпосередньо на Майдані, виходять більш лаконічні, менш відкриті. Люди за інерцією продовжували перебувати «на посту» і не могли до кінця відкритись. Такі варіанти проведення розмов були виключені одразу, домовлятися про зустріч стали на нейтральній території.

Інший аспект: якщо під час призначення зустрічі людині артикулювати, що інтерв'юера цікавить її особистий досвід, важлива її власна історія, більшість людей так чи інакше продумували, пригадували основні моменти свого Майдану, таким чином дещо структуруючи власні думки. Це, очевидно, певною мірою структурувало розмову. І, що важливо, сприяло зменшенню рівня стресу. Якщо людина продумує, а потім проговорює навіть найбільш трагічний для неї епізод – це стає першим її кроком до примирення з трагедією.

І ще одна особливість: для психологічної розрядки людини значно краще спрацює її розповідь, яку вона сама структурує, слідуючи власній логіці. Якщо ж розмова йде у форматі питання-відповідь, за логікою дослідника-інтерв'юера, у респондента з більшою імовірністю лишиться відчуття, що він не розповів щось важливе, про щось забув. Тому формат глибинного інтерв'ю в цьому дослідженні дозволив не лише отримати якомога ширшу інформацію про суб'єктивні мотиви, особисті емоції та персональний досвід індивідів, але й давав можливість респондентам виговоритись та тією чи іншою мірою відчутти послаблення психологічної напруги.

Однак не лише респонденти проекту пережили відчутний стрес. Оскільки, як зазначалось вище, всі інтерв'юери мали свій досвід Майдану, певна емоційність та психологічна вразливість була притаманна і їм. Психологічна напруга посилювалась з кожною наступною розмовою, адже респонденти переважно розповідали свою історію від початку Майдану до найбільш трагічних подій лютого 2014 року, й інтерв'юери кожен раз фактично проживали цей період заново.

Особливістю роботи з групою інтерв'юерів стала організація регулярних спільних зустрічей з обговореннями складних інтерв'ю та отриманого досвіду. Завдяки тому, що в робочій групі проекту були не лише соціологи, а й представники інших професій, зокрема психолог, на таких зустрічах інтерв'юери отримували поради різних спеціалістів.

Друга масштабна проблема, з якою довелося зіткнутися робочій групі, – швидкий розвиток політичної ситуації в Україні. Анексія Криму, військові дії на сході України, з одного боку, вплинули на географічний розподіл респондентів першого дослідження. Наприклад, у Львові з нами працювало п'ятеро інтерв'юерів, а з Одеси ми прийняли лише 2 аудіозаписи (низка інших запропонованих розмов уже істотно розкривали подальші події в Одесі, військово-напруження на півдні та сході). Люди, які занурились у новий етап спротиву, вже хотіли говорити про нього. З іншого боку, швидкий розвиток політичної ситуації ускладнив доступ до людей, які після подій на Майдані активно долучились до подій у Криму та на сході України або занурились у волонтерські роботи з допомоги армії, пораненим, вимушеним переселенцям. Загалом у суспільстві змістились акценти. І багато наших потенційних респондентів, що були активними під час подій Революції Гідності, продовжили активну діяльність в інших сферах, які того потребували.

Цей чинник відіграв особливу роль на польовому етапі проекту «Майдан. Медична допомога». Адже низка важливих потенційних респондентів посіли високі державні та громадські посади і не мали змоги брати участь у проекті. Частина ж респондентів, з якими таки вдалося провести розмови, воліли більше говорити про свій післямайданівський досвід війни або волонтерства, який затьмарив собою досвід Майдану.

Таким чином, і проект «Майдан. Свідчення», і проект «Майдан. Медична допомога» мають на меті збереження особистих свідчень – персонального соціального досвіду – учасників київського Майдану 2013–2014 років. Обидва дослідження проведені методом глибинного напівструктурованого інтерв'ю та використовують вибірки «снігової кулі» з елементами цілеспрямованого (неімовірного) добору. Обидва дослідження висувають подібні вимоги до особистих і професійних якостей інтерв'юера, необхідних для якісного проведення інтерв'ю. Незважаючи на подібний дизайн дослідження, означені вище два проекти мають різні завдання та низку значущих методологічних відмінностей, а отже, формують два істотно відмінні пули інформації. У результаті цієї роботи ми маємо сукупно близько 400 інтерв'ю, які представляють свідчення учасників та організаторів різноманітних подій та активностей Революції Гідності 2013–2014 років.

Список літератури

1. Белановский С. А. Глубокое интервью : учеб. пособ. / С. А. Белановский. – Москва : Никколо-Медиа, 2001. – 320 с. (електронна версія)
2. Бондар В. С. Методологічні особливості якісних методів / В. С. Бондар // Наукові записки НаУКМА. – 2000. – Т. 18 : Соціологічні науки. – С. 31–34.
3. Ковалев Е. Ж. Качественные методы в полевых социологических исследованиях / Е. Ж. Ковалев, И. Е. Штейнберг. – Москва : Логос, 1999. – 384 с. (електронна версія)
4. Програма міжнародної наукової конференції «Усна історія в епоху змін: соціальні контексти, суспільно-політичні виклики, академічні стандарти» (Харків, 1–2 грудня 2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oralhistory.com.ua/assets/images/documents/programme_web.pdf. – Назва з екрана.
5. Berg B. L. Qualitative Research Methods for the Social Sciences / Bruce Lawrence Berg. – 5th ed. – California State University, 2004. – 384 p.
6. Finding the Hidden Participant: Solutions for Recruiting Hidden, Hard-to-Reach, and Vulnerable Populations / Amy Ellard-Gray, Nicole K. Jeffrey, Melisa Choubak, and Sara E. Crann // International Journal of Qualitative Methods. – 2015. – Vol. 14 (5). – P. 1–10.
7. Hirsch M. Family Frames: Photography, Narrative, and Postmemory / Marianne Hirsch. – Harvard University Press, 1997. – 320 p.
8. Sedgwick M. The Use of Videoconferencing as a Medium for the Qualitative Interview / Monique Sedgwick, Jude Spiers // International Journal of Qualitative Methods. – 2009. – Vol. 8 (1). – P. 1–11.
9. The Sage handbook of qualitative research / [ed. by N. K. Denzin, Y. S. Lincoln]. – 3rd ed. – Sage Publication, 2005. – 1210 p.

A. Prokhorova

METHODOLOGICAL FEATURES OF THE STUDY OF PERSONAL TESTIMONIES OF MAIDAN (2013–2014) PARTICIPANTS USING THE METHOD OF SEMI-STRUCTURED INTERVIEW

The paper presents methodological principles, features and the complexity of realisation of the projects for gathering in-depth interviews of participants of Maidan (2013–2014) events: “Maidan. Testimony” and “Maidan. Medical aid”. The paper describes an example of using a semi-structured in-depth interview to capture personal testimonies – the individual experience of important socio-historical events.

The “Maidan. Testimony” project was initiated at the end of February 2014 to preserve personal testimonies of the direct participants of the Maidan just after the main events of the Revolution of Dignity. In less than six months, about 300 in-depth interviews have been conducted. The “Maidan. Medical aid” project was aimed to uncover a network of helpers to the victims of Maidan, expanding from doctors and underground hospitals to the aid from the international community. This project is at the final stage and contains about 100 in-depth interviews.

In both of the investigations, snowball sampling with elements of different nonprobability samplings was used for selection of the respondents. All the respondents were divided into common categories for easier research development and data analysis.

Key personal and professional qualities of the interviewer in such kind of investigations are discussed in the paper. Besides more common qualities such as communicability, sensitivity, ability to listen attentively, cognitive abilities both of the investigations required the interviewers to have their own experience at Maidan and to give respondents the opportunity to speak almost without additional questions.

The main peculiarities of the projects were the influence of the difficult psychological condition of the respondents in the first project and the rapid development of the political situation in Ukraine on the course of research in the second one. The field stages of the investigations were modified according to these factors.

Keywords: qualitative research methods, in-depth interview, methodology, personal testimonies, Maidan.

Матеріал надійшов 12.06.2017